

Cultura i Mitjans / ENTREVISTA

Francesc Torralba: «Es pot recuperar la felicitat després de la mort d'un fill»

El filòsof i teòleg -que ha experimentat recentment una gran pèrdua- publica "Benaurances per a agnòstics", una reflexió sobre la felicitat i l'esperança: "No hi ha antidòts contra l'angoixa, s'ha d'acceptar i hem de conviure amb ella"

- «Recordar és un deure»: el filòsof Francesc Torralba explica com ha afrontat la pèrdua del seu fill
- Francesc Torralba: «L'individualisme salvatge serà un dels derrotats de la pandèmia»

Francesc Torralba, professor universitari i filòsof | Hugo Fernández

PEP MARTÍ

21 d'abril del 2024

L'agost passat, Francesc Torralba va acabar d'escriure *Benaurances per a agnòstics* (Fragmenta), un llibre basat en un diàleg fictici entre un cristià com ell i un antic company d'estudis agnòstic. L'intercanvi epistolar permet repassar un munt de qüestions sobre la fe, l'esperança i la felicitat. L'endemà va sortir d'excursió amb un dels seus fills. La sortida va acabar en tragèdia: el fill va patir una caiguda i va morir.

Torralba (Barcelona, 1967) és doctor en Filosofia, Teologia, Pedagogia i Història. Catedràtic de la Universitat Ramon Llull, és membre del Dicasteri de Cultura i Educació de la Santa Seu. Teòleg de prestigi, ha rebut el Premi Ratzinger per la seva trajectòria acadèmica.

Conversem amb ell perquè ens parli del llibre, de la fe, de la pèrdua i de com superar-la. La felicitat, malgrat tot.

Va triar aquest gènere d'una suposada correspondència amb un antic company de curs que resulta que és agnòstic.

Vaig triar-ho perquè l'epistolari és un gènere molt oblidat. Vivim a la societat del tuit, del whatsapp i dels 140 caràcters, i jo reivindico l'epistolari del segle XIX, aquells epistolaris entre escriptors, entre filòsofs o poetes, cartes llargues sobre temes de fons. Avui estem a la societat de la premsa i els epistolaris no estan de moda. De fet, jo al llarg de la meua vida ja he publicat dos epistolaris reals. Aquest és fictici. En vaig fer un amb una monja budista de Katmandú.

Curiós intercanvi.

Sí. *Carta sobre Déu i el Buda*. Vaig aprendre'n moltíssim. Ella des de Katmandú, jo a Barcelona, ella budista, jo cristià. Ella dona, jo home. Ella monja, jo laic. Ella oriental, jo occidental. I va ser un epistolari molt ric. Després vaig fer-ne un amb Vicenç Villatoro, *Amb Déu o sense*, quaranta cartes creuades. I finalment he escrit aquest, fictici. M'he duplicat i m'he intentat posar en la ment d'un agnòstic culte, intel·ligent, i escoltar els seus arguments.

Des del punt de vista d'un lector, trobo que el diàleg és sòlid per totes dues bandes.

No tenia la voluntat de convertir-lo, transformar-lo. Fins i tot algun lector m'ha dit que quasi l'ha convençut més ell que no pas jo. I la darrera carta del llibre és de l'agnòstic. No he amagat el meu nom, Francesc, i tothom sap què penso i què crec, però m'ha interessat mostrar com un agnòstic pot llegir un text tan paradoxal com el de les benaurances.

Francesc Torralba, professor universitari i filòsof- Hugo Fernández Alcaraz

És més fàcil dialogar amb un agnòstic que amb un ateu? Al capdavant, l'ateu és algú que parteix d'un altre convenciment. L'agnòstic dubta absolutament.

Sí. Per això he triat un agnòstic, que és un terme que ve del grec. Gnòstic vol dir conèixer i, per tant, l'agnòstic és el que no sap. Vaig pensar de posar escèptic, però en grec, skeptikós és el que busca. L'agnòstic és el que desconeix. Sempre dic que els creients també som en gran part agnòstics perquè de Déu sabem més el que no és que el que és. Per tant, és un misteri que desconeixem i això ens ha de

fer ser molt humils. Aquí he volgut mostrar també un creient humil. En canvi, nega, no hi és. Fa també una demostració de fe, que no pot demostrar, com jo tampoc puc.

Per què ha triat el text de les Benaurances com a element del diàleg?

Perquè des de moltes perspectives, el nucli dur del discurs de Jesús és el Sermó de la Muntanya. I dins d'aquest, que està en els evangelis de Mateu, Marc i Lluc, el més emblemàtic i estimulants són les Benaurances que Jesús proclama i que han estat comentades per moltes persones i de moltes tradicions. Mahatma Gandhi estava fascinat per les Benaurances. Fins i tot va estar a punt de convertir-se al cristianisme, però no ho va fer mai. És un text que des de creients a no creients, gent d'altres procedències, reconeix com a discurs programàtic de Jesús.

**"L'única certesa que tenim és que ens morirem. Quan?
No ho sabem, ni com ni de quina malaltia. Això genera molt desassossec"**

En l'actual moment que viu el món, amb guerres que retornen i molta incertesa general, vostè proposa la fe com un lloc on aferrar-se?

La incertesa és la característica més rellevant del nostre món. No sabem si hi haurà més guerra, no sabem què passarà amb l'aigua, ni amb els llocs de treball després de la IA. L'única certesa que tenim és que ens morirem. Quan? No ho sabem, ni com ni de quina malaltia. Això genera molt desassossec. Crec que l'angoixa no la podem amagar i no hi ha antídots contra ella, ni els fàrmacs ni teràpies. L'angoixa s'ha d'acceptar i hem de conviure amb ella. Els creients també la sentim l'angoixa, però confiem que no estem sols. Confiem que Déu ens sosté fins i tot quan les coses van molt malament. Això és un acte de fe. Hi ha gent que en una mateixa situació, en moments de desesperació o depressió, s'ensorra o fins i tot se suïcida. Jo crec que la fe es demostra en els moments límits. Si tens fe, quan caus en un pou, experimentes que algú et sosté.

Francesc Torralba, professor universitari i filòsof- Hugo Fernández Alcaraz

Diu que l'únic antídote que troba enfront la desesperació és l'esperança en la resurrecció de la carn. Trobo que és fiar-ho tot a la incertesa.

Sí, no en tenim cap demostració científica. Tota la nostra vida, en totes les nostres decisions, fem actes de fe. Et cases amb una persona. Tens la seguretat que anirà bé? No tens cap seguretat. La major part dels meus amics estan separats. Quan comences uns estudis, no saps si ho encertaràs. Si per fer un pas necessitèssim l'evidència, no en fariem cap. Quan comencem un negoci, tenim garanties que acabarà bé? Amb la fe passa igual. Ara, jo no puc demostrar que el meu pare o el meu fill siguin a la glòria de Déu. Però aquesta fe dona esperança en un retrobament final.

Però es podria dir que, si més no, la dona amb qui et cases o la botiga que obres existeixen.

Sí, perquè és una confiança en allò que no veus. És un nivell de realitat que no és tangible. Fem un salt molt gran. Estic d'acord en què no és equiparable als actes de confiança que fem habitualment. És un salt de molt més alta qualitat. Per això diem que és un do, perquè no depèn de la voluntat. Tinc molts amics que em diuen que els agradaria tenir fe, però no en tenen. Com qui rep el do de la música, com Mozart. En la fe, hi ha gent molt intel·ligent que en té i d'altra que no. Com hi ha necis que en tenen i necis que no. No és un indicador de la intel·ligència.

Diu en el llibre que en la fe no hi penetra cap raonament lògic. Vostè és un home de pensament i, alhora, de fe. Es pot creure, des del pensament, sense cap raonament lògic?

Sí, perquè la raó té límits. A vegades pensem que la raó és un instrument omnipotent. I la raó comprèn el que comprèn. Un místic s'adona que hi ha nivells de realitat que la raó no és capaç d'entendre. Sant Agustí deia que si Déu era el mar, la raó era una petxina. Això és el que coneixem de Déu. Hi ha persones molt intel·ligents que fan grans avenços, com Einstein, però ell mateix també va reconèixer la immensitat del cosmos.

Va escriure el llibre poc abans de patir una pèrdua molt propera. Si hagués d'escriure el llibre ara, canviaria moltes coses?

Jo crec que no. De fet, el vaig acabar el 13 d'agost. I el 14 d'agost, me'n vaig d'excursió amb el meu fill als Pics d'Europa i s'esdevé la tragèdia. Just l'endemà. Aleshores, deixo el llibre aturat. Al cap d'un mes, el recupero i el llegeixo sencer, i faig poques correccions. Més aviat, al rellegir-lo després d'un esdeveniment així, em reafirmo en què la fe és essencial per afrontar situacions límit, en què hi ha un camí de felicitat noble que el dibuixa Jesús. Vaig canviar alguna expressió, algunes formes gramaticals.

Francesc Torralba, professor universitari i filòsof- Hugo Fernández Alcaraz

Hi ha moments en el llibre en què expressa la pena davant la idea de la mort d'éssers estimats. Al final, escriu que "l'existència es veu per força dels esdeveniments externs o de forces imprevisibles i subterrànies, posada al límit del que és imprevisible". Moments en què sentim "angoixa, perplexitat i desconcert".

Esmentava ara la felicitat. Es pot recuperar la felicitat després de perdre un fill?

Bona pregunta. Primera idea: la felicitat en aquest món sempre és imperfecta. No hi ha felicitat perfecta com no hi ha família perfecta ni institució perfecta. A vegades ens fem unes expectatives totalment desmesurades. El matrimoni feliç... Tot això no existeix. Sempre hi ha el que en català diem el si no fos. En segon lloc, diria que és possible la felicitat fins i tot després d'una pèrdua com la que jo he viscut. Ara, s'ha de saber què és la felicitat.

"Hi ha molta confusió sobre què és la felicitat, conec gent que viu situacions molt plaents i se senten uns desgraciats"

Expliqui'ns.

Avui dia crec que hi ha molta confusió sobre què és la felicitat. Sovint la confonem amb el plaer físic. Pots tenir un bon àpat, una relació sexual plaent, pots estar en un jacuzzi i sentir-te molt desgraciat. Jo conec gent que viu situacions molt plaents i se senten molt desgraciats. La felicitat tampoc és el benestar material, que a tothom agrada. Com també hi ha gent que viu precàriament i té una vida plena. Crec que és possible una felicitat imperfecta en aquest món tot i haver viscut una tragèdia així.

I com es pot recuperar una felicitat imperfecta després d'una tragèdia així?

Hi ha un tríode d'elements. Això té a veure, en primer lloc, amb tenir uns vincles de qualitat. Jo he perdut un fill i això és una tragèdia. Però afortunadament, jo tinc amics de qualitat, una família de

qualitat, la meva dona, les meves filles. No puc entendre una vida feliç si tens unes relacions tòxiques, si vius situacions d'humiliació, explotació, tot això que és tan freqüent. En segon lloc, necessites un projecte de vida, un horitzó noble. Les persones que treballen per horitzons nobles, per causes de justícia, d'educació, de pau, tenen la sensació que la vida té sentit i això genera un benestar interior. I en tercer lloc, per una felicitat imperfecta també compta tenir una certa estabilitat. Estar sempre amb l'ai al cor tement que et faran fora de casa, t'acomiaran de la feina o la teva parella et deixarà no pot ser.

Una felicitat imperfecta.

Sí, si tens amics de qualitat, un horitzó i certa estabilitat, sí. La felicitat perfecta està fora del món. I si tens una visió àmplia del que passa al món, no es pot tenir una felicitat perfecta. Amb el que passa a Ucraïna, al Quart Món, sabent que hi ha persones triturades, dones agredides.

"Per recuperar una felicitat imperfecta cal tenir uns vincles de qualitat, un projecte de vida i certa estabilitat"

Vostè ha pogut reconstruir la seva vida.

Hi ha molts elements de reconstrucció. El suport de la meva dona, de les meves filles, el suport que jo els he donat, dels amics, ha estat essencial.

Francesc Torralba, professor universitari i filòsof- Hugo Fernández Alcaraz

Quants fills té?

En tenia cinc i continuo dient que en tinc cinc, però ara en tinc quatre. La gent que no té aquesta xarxa social és molt possible que es desmoroni i caigui en xarxes d'evasió o de desesperació. Per això valoro molt els grups de dol i d'ajuda mútua. En el meu cas, també compta molt la celebració litúrgica, la lectura de la paraula de Déu. Et sosté, et propulsa a continuar treballant.

És membre del Dicasteri de Cultura i Educació de la Santa Seu. Què hi fan aquí?

És com un ministeri. La Santa Seu té el seu ministeri de Cultura i Educació. Ara el prefecte del Dicasteri és el cardenal portuguès José Tolentino. Abans era Gianfranco Ravasi, un home cultíssim. Tolentino és jove per ser cardenal, és un poeta important, un home obert i social, molt atent a les expressions culturals contemporànies. Coneix l'art català, Gaudí, Dalí. El conec d'abans que fos bisbe perquè al dir-se Tolentino i jo Torralba sèiem al costat perquè et posen per ordre alfabètic. I vam fer força relació. El que fem és reflexionar sobre temes de fons, sobretot si el Papa ens demana suggeriments. Ens reunim un cop l'any en l'assemblea ordinària i després hi ha trobades per temes concrets. Ara hi he anat dos dies per temes de IA. Vint persones, deu americans i deu europeus. Entre els primers, matemàtics, físics, enginyers. Entre els europeus, humanistes: antropòlegs, filòsofs, teòlegs. És un òrgan de pensament i assessorament.

La Fundació Vaticana Joseph Ratzinger-Benet XVI li va atorgar el Premi Ratzinger per la seva trajectòria. Li voldria preguntar pel llegat de Benet XVI. No creu que la seva figura ha quedat presonera dels sectors més conservadors de l'Església?

De fet, a mi em va nomenar Benet XVI, a través del cardenal Ravasi i després el papa Francesc em va renovar. Quan em van nomenar vaig quedar parat. És un consell d'unes 40 persones. De català no n'hi havia més i d'espanyols hi era l'arquitecte Santiago Calatrava i Pablo d'Ors. Hi ha molts Ratzinger. Estic d'acord en el que diu. Sovint posem etiquetes fàcils. Crec que hi ha Ratzinger per estona, la seva obra encara està per estudiar. Sent Papa es va crear l'Atri dels Gentils en diverses ciutats, entre elles Barcelona, com espai de trobada de creients i no creients. Ell tenia molt interès a conèixer el que pensaven els no creients i havia estudiat molt Nietzsche. Valoro de Ratzinger aquest vessant de diàleg i la relació entre fe i raó.

"Hi ha molts Ratzinger, la seva obra encara està per estudiar"

Pot ser que alguns ratzingerians no li estan fent justícia?

És possible. A vegades s'és més papista que el Papa. La cultura de l'etiquetatge implica simplificació.

Té alguna intuïció de per on anirà l'Església després de Francesc?

No la tinc. Fer prospectiva és molt difícil. Ara, tant de bo aquest papa duri molts anys i qui vingui continuï aquesta línia de reforma i gran sensibilitat social. Ell ha fet molts gestos envers col·lectius marginals i donar-los entitat i dignitat. Però té moltes resistències.

Francesc Torralba, professor universitari i filòsof- Hugo Fernández Alcaraz